

Audronė Juodaitytė, Kristina Rūdytė

VAIKŲ SAVAIMINIO MOKYMO(SI) NAMŲ APLINKOJE REIKŠMINGUMO DISKURSAS

Anotacija. Straipsnyje vaikų savaiminis mokymas(is) namų aplinkoje reprezentuojamas per tėvų kaip suaugusiųjų patirties koncepcijas. Vaikai namų aplinkoje turi tinkamas sąlygas savaiminio mokymo(si) plėtotei, nes savo nuožiūra gali panaudoti namų aplinką bei laisvai sąveikauti su suaugusiaisiais ir bendraamžiais. Tačiau suaugusieji yra labiau linkę vertinti vaikų mokymą(si) mokyklinėje, formalioje aplinkoje, kai jis vyksta vadovaujant pedagogams. Vaiko mokymosi patirtis yra suvokiama kaip nepakankamai reikšminga žmogaus mokymosi raidai. Suaugusieji ypač dažnai atmeta sampratą: „Vaikai kompetentingi patys vadovauti savo mokymuisi.“ Kokybinio tyrimo pagrindu nustatomos tėvų kaip suaugusiųjų koncepcijos vaikų savaiminio mokymo(si) namų aplinkoje atžvilgiu. Tyrimas atskleidė, jog tėvai vaikų savaiminio mokymosi namų aplinkoje nevertina kaip vaikui reikšmingo ir todėl jam siūlo formalų mokymąsi pagal mokyklines užduotis. Tokiu būdu tėvai bando išeliminuoti vaikų savaiminiam mokymuisi palankias sąlygas namų aplinkoje. Išryškinama, jog siekiant plėtoti vaikų savaiminį mokymą(si) reikia, kad suaugusieji suvoktų šį procesą kaip vaikams reikšmingą ir nevertintų jo pagal formalus, mokyklinio mokymo(si) požymius.

Esminiai žodžiai: vaikų savaiminis mokymas(is), suaugusiųjų patirties koncepcijos, diskursas, *content* analizė.

Įvadas

Vaikų ir suaugusiųjų patirtinio situacinio mokymo(si) reikškinys dar nesulaukė reikiamo mokslininkų dėmesio. G. G. Darkenwaldas, S. B. Merriamas (1982), M. S. Knowlesas (1990) pabrėžia suaugusiųjų ir vaikų patirtinio mokymo(si) skirtumus, kurie ypač ryškūs jiems renkant mokymosi būdus, kai vieni iš jų (t. y. suaugusieji) labiau linkę mokytis laisvoje, neorganizuotoje aplinkoje, o vaikai, jų nuomone, yra labiau įpratę mokytis vadovaujant suaugusiajam. P. Jarvisas (2001) nurodo, jog žmogaus pradinio mokymosi etapai (vaikystėje) vis dar yra nepakankamai ištirti dėl netinkamos tyrėjų filosofijos – tebesiorientuojama į mokymo(si) rezultatą, kuris suaugusiesiems reiškia „turėti“, o ne „būti“. „Būti“, jo nuomone, reiškia visų pirma vaikui prisiimti aktyvaus, socialiai kompetentingo dalyvio vaidmenį, o „turėti“ reiškia orientaciją į tam tikros patirties iš suaugusiųjų perėmimą, kuri paneigia vaiko galimybę būti savimi bei mokytis per vaikams būdingą patirtį.

Vaikų patirtinio mokymosi studijoms Lietuvoje pradžią davė užsienio mokslininkai, kurie vaikų mokymąsi suvokia kaip „kitokį“ nei suaugusiųjų [5; 12; 13]. E. Kretas (2001), aiškindamas vaikų mokymosi kitoniškumą, teigia, kad jame yra galimybės reikštis demokratijos kultūrai.

Pastaruoju metu ypač akcentuojamas suaugusiųjų, o ne vaikų mokymas(is) ir juo yra grindžiama žmogaus mokymosi per gyvenimą paradigma [6; 10; 14]. Stokojama tyrimų, kurie apibūdintų vaikų ir suaugusiųjų mokymosi kultūrų panašumus ir skirtumus bei jų raišką įvairiose mokymosi aplinkose (formalioje ir neformalioje). Šių kultūrų, kaip lygiaverčių, egzistavimas leidžia suprasti žmogaus mokymą(si) per gyvenimą kaip kultūrinį reiškinį.

Suaugusiesiems yra būdinga kitoniška nei vaikams mokymo(si) patirtis. Didelės dalies suaugusiųjų mokyklinis mokymasis vyko formalus mokymosi sąlygomis, kurio metu jie neturėjo galimybės įgyti „laisvojo“, savaiminio mokymosi patirties, nes formalųjį mokymą organizuoja pedagogai, kurie prisiima atsakomybę ir už rezultatą. Suaugusieji mokosi tikslingai, jų mokymasis susijęs ne tiek su gyvenimiškųjų uždavinių sprendimu, kiek su profesine veikla, o jų interesų ratas yra kur kas platesnis nei vaikų, mokymosi šaltiniai – rašytiniai ar elektroniniai. Vaikų mokymasis yra spontaniškas, nulemtas įspūdžių ir tos aplinkos, kurioje vaikas gyvena, tačiau nėra šios aplinkos iki galo pažinęs. Todėl aplinka vaiką visuomet skatina mokytis, suteikia jam mokymuisi tiek naujų idėjų, tiek ir turinio. Viena iš svarbiausių aplinkų vaiko mokymuisi yra kasdieninė namų aplinka. Dažniausiai vaiko mokymasis kasdieninėje aplinkoje yra susijęs su gyvenimo uždavinių sprendimu, o jo metu įgyjama patirtis yra funkcionali ir gali būti panaudojama „čia ir dabar“.

Atostogos vaiko gyvenime, o ypač vasaros, kurių trukmė gana ilga, yra reikšmingas ir naujas periodas, nes vaikas turi galimybę pažinti įvairesnę žmonių gyvenamąją aplinką nei mokyklinio mokymosi metu, kai vaikas neturėjo sąlygų gilintis į namų aplinkos objektus ar gyvenimo reiškinius. Vasaros atostogų metu, gyvenant vaikams namuose kartu su tėvais, atsiranda sąlygos jų savaiminiam, patirtiniam mokymuisi. Vaikų mokymosi metodai dažnai būna pačių vaikų atrasti, pritaikyti konkrečiai situacijai, todėl jie nėra tradiciniai ir skiriasi nuo tų, kuriuos jiems kadaise yra pasiūlę ar siūlo jų tėvai ar pedagogai. Todėl situacinio mokymosi metu vaikai ne visuomet

kreipiasi į suaugusiuosius, nes jau yra patyrę, jog suaugusieji nuvertina vaikų savaiminį mokymąsi ar bando nukreipti jų dėmesį nuo vaikus sudominusio įvykio, objekto ar pačios situacijos ir kelia formalaus, mokyklinio mokymosi prioritetus, t. y. mokymąsi iš knygų pagal pedagogų užduotis. Todėl vaikai namų aplinkoje dažnai mokosi suaugusiesiems nežinant ir nesiekiant, jog suaugusieji taptų jų partneriais. Vaikų partneriais dažniausiai tampa kiemo žaidimų draugai, kurių norai, interesai dažniausiai sutampa. Toks mokymasis vaikams yra itin reikšmingas, nes suteikia galimybę pažinti save, aplinką, žmonių gyvenimą joje, atrasti ir kurti prasmes.

Suaugusiųjų savaiminį mokymąsi, kaip itin svarbią šiuolaikinio mokymosi rūšį, jos turinį ir skirtumus nuo formalaus apibūdina M. Teresevičienė, G. Oldroydas, G. Gedvilienė (2004). Tuo tikslu mokslininkai lygina vaikų ir suaugusiųjų mokymąsi, panaudodami pedagoginį (susiformavusį pedagogikoje) ir andragoginį (susiformavusį suaugusiųjų mokymosi teorijoje) modelius. Vieni iš pagrindinių skirtumų, jų nuomone, yra vaikų ir suaugusiųjų mokymosi poreikiai ir savarankiškumas. Pedagoginis požiūris reiškia, kad vaikai „<...> privalo išmokyti tai, ko mokytojas juos moko <...>“, vaikams „<...> nebūtina žinoti, kaip tai, ko jie mokosi, yra taikoma ar pasireiškia gyvenime“ [14, p. 14]. Suaugusiųjų poreikį andragoginiu požiūriu šie mokslininkai apibūdina taip: „Suaugusieji nori žinoti, kodėl jie turi mokytis, kas nuo to pasikeis. <...> suaugusiųjų dalyvavimas aktyvesnis, o pastangos išmokyti žymiai efektyvesnės“ [14, p. 15].

Taigi mokslininkai, nurodydami vaikų ir suaugusiųjų mokymosi skirtumus, tokioje srityje kaip poreikis, nuvertina vaikų galimybę mokytis patiems vadovaujant savo mokymuisi, ir būti atsakingais už šio mokymosi rezultatus. Jie atskleidė nuostatą, kuri šiuo metu yra būdinga tiek pedagogikos mokslui, tiek ir vaikų ugdymo(si) praktikai. Kadangi tėvai yra suaugusieji, jų nuostatos ir sampratos vaikų savaiminio mokymosi atžvilgiu gali turėti įtakos jų mokymosi namų aplinkoje plėtočiai. Todėl svarbu ištirti vaikų savaiminio mokymosi priimtinumą namų aplinkoje tėvams kaip suaugusiesiems. Tačiau iki šiol nei ugdymo mokslė, nei praktikoje neatsakyta į klausimus: *Kaip vyksta vaikų savaiminis patirtinis mokymasis namų aplinkoje? Kaip tėvai suvokia šio mokymosi reikšmingumą reprezentuodami save kaip tėvus ir kaip suaugusiuosius? Kokio pobūdžio yra jų koncepcijos, interpretuojant vaikų mokymosi procesą, sąlygas ir galimybes namų aplinkoje?*

Tyrimo prielaidos. Vaikai namų aplinkoje turi tinkamas sąlygas savaiminio mokymo(si) plėtočiai, nes savo nuožiūra gali panaudoti namų aplinką bei laisvai sąveikauti su suaugusiais ir bendraamžiais. Tačiau suaugusieji yra labiau linkę vertinti vaikų mokymą(si) mokyklinėje, formalioje aplinkoje, kai mokymasis vyksta vadovau-

jant pedagogams. Todėl siekiant plėtoti vaikų savaiminį mokymą(si) namų aplinkoje reikia, kad suaugusieji *suvoktų šį procesą kaip vaikams reikšmingą ir nevertintų jo pagal formalus, mokyklinio mokymo(si) požymius.*

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti vaikų savaiminiam mokymui(si) reikšmingas namų aplinkos sąlygas, identifikuojant tėvų kaip suaugusiųjų koncepcijas šio reiškinio atžvilgiu.

Tyrimo metodologija. Tyrimas yra grindžiamas šiuolaikinio mokymo(si) paradigma, kuri savo esme yra multikultūrinė, nes yra interpretuojama remiantis dviejų skirtingo amžiaus žmonių grupių (vaikų ir suaugusiųjų) savaiminio mokymo(si) kultūrų reikšminiais kontekstais. Edukologijos mokslė šios dvi mokymosi kultūros yra apibūdinamos kaip pedagoginė ir andragoginė. Multikultūrizmo paradigma leidžia suvokti vaikų ir suaugusiųjų mokymą(si) kaip unikalius (specifinius), o kartu ir lygiaverčius edukacinius reiškinius, kurių pagrindu gali plėtotis žmogaus mokymo(si) per gyvenimą kultūra.

Edukacinio multikultūrizmo samprata leidžia apibūdinti žmogaus mokymą(si) kaip vaikų ir suaugusiųjų mokymo(si) kultūrų raišką, kai šios kultūros nekonfliktuoja, o sąveikauja tarpusavyje, kurdamos naują žmogaus savaiminio mokymosi kultūros tipą, kuris yra reikšmingas tiek vaikams, tiek ir suaugusiesiems [8]. Esant tokiam vaikų mokymosi kultūros sampratos kontekstui, galima išvengti monokultūrizmo, kai prioritetai yra suteikiami vienai kuriai nors iš dviejų kultūrų (vaikų ar suaugusiųjų) ir neigiamas kitos kultūros, kaip lygiavertės, egzistavimo prasmingumas.

Tyrimas yra grindžiamas *šiuolaikinės fenomenologijos, etnometodologijos ir interakcinio simbolizmo metodologija*. Vaikų gyvenimo patirtis analizuojama kaip nesusaisstyta realiais tėvų ir vaikų gyvenimo faktais, o kaip padedanti išsiaiškinti bendrą tėvų ir vaikų patirties vaizdą. Iš tėvų, kaip individų, patirties prasmė kuriama bendra, visiems tėvams reikšminga patirtis, kurią jie analogiškai išgyveno namų aplinkoje vasaros atostogų metu. Bandoma išsiaiškinti, kaip vaikų patirtis, reprezentuojanti jų socialinį kognityvinį pasaulį, tampa tėvų, kaip „kitų“ pasaulio dalimi ir kokių prasmų pagrindu ši patirtis reiškiasi. Tėvai yra suvokiami kaip ekspertai, kompetentingi vaikų kasdieninio patyrimo interpretavimo srityje [2]. Naudojama pokalbių su tėvais interpretacinė analizė, kurios metu išsifruojamos prasmės. Tyrimo strategija turi provokacijos elementų, nes ji sutelkta į tėvams neįprastą vaikų gyvenimo ir mokymosi situaciją jų vasaros atostogų metu, kuri pertraukia tėvų įprastinės sąveikos su vaiku patirtį. Interakcinio simbolizmo pagrindu yra suvokiama, jog tėvai ir vaikai – tai patirtį reflektuojantys individai, mąstantys ir kuriantys, todėl jiems yra būdingas pastovus vidinis dialogas permažstant ir reflektuojant.

Tyrimo metodologija yra grindžiama *šiuolaikinio konstruktyvizmo samprata*, kurios esminiai postulatai teigia, jog žmogus naujas žinias kuria perkonstruodamas anksčiau įgytą patirtį. Žmogaus patirtinis mokymasis visada yra savirefleksyvus, prasmingas ir skatina individo aktyvų dalyvavimą per minčių ir jausmų srautus.

Tyrimo metodai: teorinės literatūros analizė, pokalbis-interviu, *content* analizė, matematinės statistikos metodai (standartinis nuokrypis, statistinis vidurkis). Duomenys apdoroti taikant SPSS programinę įrangą.

Tyrimo organizavimas ir metodika. Tėvams identifikuojant jų vaikų savaiminio, patirtinio mokymosi prasmingumą namų aplinkoje, buvo orientuojamasi į tokias jų koncepcijas:

- Savaiminis vaikų mokymasis vasaros atostogų metu kasdieninėje, jiems artimoje, aplinkoje atitinka prigimtinių siekių mokytis priimtinais būdais.
- Vaikas, kaip besimokantis individas, gali laisvai rinktis mokymosi turinį, apsispręsti dėl formų, būdų ir sąlygų.
- Namų aplinka vaikams yra reikšmingas mokymosi šaltinis, nes skatina smalsumą, žingeidumą ir yra, skirtingai nei mokyklinė, aplinka, laisva nuo suaugusiųjų įtakos.
- Savaiminis mokymasis namų aplinkoje vaikams suteikia galimybę įgyti reikšmingos, gyvenimiškos patirties sprendžiant kasdienes situacijas.
- Vaikams yra svarbūs tėvų kaip konsultantų, pagalbininkų ir partnerių vaidmenys.
- Savaiminis vaikų mokymasis namų aplinkoje yra kitoks nei vaikų mokymasis mokyklinėje aplinkoje, kuris vyksta pagal formalų mokymosi turinį, laiką ir yra vadovaujamas pedagogų.

Tyrimas vyko 2005–2006 m. m. Jame dalyvavo 48 tėvai iš vienos Šiaulių ir vienos Panevėžio mokyklų. Pokalbis vyko su tėvais, auginančiais 9–12 metų vaikus, kurie mokosi V–VI klasėse. Tėvai buvo pasirinkti rekomendavus mokytojams pagal tokį apibūdinimą: tėvai mokyklinio mokymosi metu rūpinasi vaikais; namuose vaikai yra prižiūrimi; tėvų santykiai su vaikais yra geri. Tėvų kaip tiriamųjų grupė reprezentuoja tam tikrą bendrumą ir turi bendrą patirtį, nes jų vaikai leidžia atostogas namuose, ir todėl tėvai turi galimybių stebėti jų savaiminio mokymosi procesą.

Tiriant vaikų savaiminio, patirtinio mokymosi reiškinį, remiantis tėvų kaip suaugusiųjų prasmų kontekstu, taikomas giluminis pokalbis-interviu. Interviu su tėvais vyksta jiems įprastoje aplinkoje, namuose, laisvo, juos neįpareigojančio pokalbio metu, kai tyrėjas – profesionalas atlieka lygiateisio partnerio su tiriamuoju vaidmenį. Pokalbis su vienu iš tėvų trunka 1–2 valandas. Dažnai ne vieną kartą grįžtama prie to paties pasakojimo ir prašoma, jog pasakotojas sukonkretintų tam tikras de-

tales ar pagilintų pasakojimo temą. Siekiant pasakotojo nepertraukti, klausimai jam yra pateikiami tik išklačius atsakymą į pateiktą klausimą. Baigus pokalbį kartais grįžtama prie tos pačios temos ir pateikiami papildomi, patikslinamojo pobūdžio klausimai, pvz.: „Jūs nepapasakojote apie pagalbos būdus vaikams mokantis namuose. Papasakokite apie tai išsamiau.“ Tuo siekiama dėmesingai išklausti pasakotoją ir nekomentuoti pasakojimo.

Tiriant tėvų koncepcijų raišką, jiems interpretuojant vaikų savaiminio, patirtinio mokymosi prasmingumą vasaros atostogų metu, buvo suformuluoti pagrindiniai ir atraminiai klausimai:

1. Kokioje namų aplinkoje gyvena Jūsų vaikas vasaros atostogų metu? Papasakokite išsamiau apie vaiko aplinką Jūsų namuose.
2. Kaip Jūs bandote padėti savo vaikams mokytis? Papasakokite apie tai išsamiau.
3. Kokia yra mėgstama Jūsų vaikų veikla mokantis? Papasakokite apie šią veiklą išsamiau.
4. Kokius pastebėjote vaikų mokymosi būdus namų aplinkoje vasaros atostogų metu? Papasakokite apie tai išsamiau.
5. Kokie yra vaikų mokymosi trukdžiai namų aplinkoje? Papasakokite apie tai plačiau.

Tyrimas grindžiamas tiriamųjų laisvanoriško apsisprendimo ir anonimiškumo principais.

Duomenų analizės procedūros. Atliktas tėvų gyvosios kalbos temų sąvokų nuoseklus apibendrinimas, išskiriant loginius, „prasminius“ kontekstus, atskleidžiančius tiriamųjų patirties koncepcijas. Tekste yra randami prasminiai-semantiniai vienetai, identifikuojamos jų prasmės. Prasminiu-semantiniu vienetu gali būti sakinio dalis, sakinys arba keli sakiniai. Prasminiai-semantiniai vienetai reiškia, kad toje konkrečioje teksto dalyje yra kažkokia prasmė, kažkas norima pasakyti. Jie grupuojami pagal panašumą, o vėliau įvardijami grupių pavadinimais tampa struktūrinėmis, prasminėmis nagrinėjamo reiškinio ašimis, kategorijomis.

Duomenų pateikimo forma – aprašomoji. Duomenys yra pristatomi tiriamųjų išsireiškimų, transkriptų pavidalu. Duomenų organizavimas yra nukreiptas į tas suaugusiųjų koncepcijas, kurios atspindi vaikų savaiminio mokymosi namų aplinkoje prasmes.

Diskursas mūsų tyrime yra suprantamas kaip kalbėjimasis, samprotavimas laisvai užrašant mintis tekstais.

Vaikų savaiminio mokymosi samprata. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijoje (2004) nurodoma, jog *savaiminis mokymasis* – nebūtinai iš anksto apgalvotas, jis yra mažiau organizuotas, mažiau struktūruotas nei formalusis ir gali kilti iš gyvenimo, šeimos. Todėl jo gali nepripažinti ne tik jį stebintys, bet ir besimokantys individai, tokiu būdu papildantys savo žinias ir gebėjimus.

Vaikų savaiminis mokymas(is) turi keletą pavadinimų: multisocialinis mokymas(is) [11], mikromokymas(is), orientuotas į vaiko pasiekimus socializacijos srityje, į gyvenimo situacijas orientuotas mikromokymasis [4]. Situacinis mikromokymas(is) apibrėžiamas kaip vaikų mokymas(is) per ryšius su vaikui reikšmingomis gyvenimo situacijomis, kurias jis stebi artimiausioje aplinkoje (šeimoje, darželyje, mokykloje, kieme, transporte ir kt.), ir kurių pagrindu įgyja naujų socialinių sampratų, kaupia naują, jam reikšmingą patirtį. Šio mokymo(si) esmė atskleidžia tokios sampratos: *vaikų pažintinės-kognityvinės struktūros; vaikų savaveiksmiškumas; vaikų socialinė kompetencija ir situacinis elgesys; veiksmų savikontrolė ir mokymas(is) pagal taisykles; vaikų socialinės kompetencijos stiprinimas; laisvo, spontaniško vaikų bendravimo, tarpusavio ryšio plėtojimas(is); vaikų socialinių poreikių skatinimas; vaikų socialinių pasiekimų plėtojimas(is) per ugdymo turinį* [4].

Vaikų patirtinio savaiminio mokymosi reikšmingumo suvokimą blokuoja tėvų ankstesnio mokymosi patirtis, kai prioritetai teikiami formaliam, o ne „laisvam“ vaikų mokymuisi [5; 7].

Tyrimo rezultatų analizė. Tėvams pokalbyje pirmiausia buvo pateiktas klausimas, nukreipiantis juos apibūdinti namų aplinką, kurioje vaikas ieško idėjų savaiminio mokymosi plėtojimuisi: *Kokioje namų aplinkoje*

gyvena Jūsų vaikas vasaros atostogų metu? Papasakokite išsamiau apie vaiko aplinką Jūsų namuose.

Tėvai pasakojo, kokiame name ar bute gyvena jų šeima, kokia yra kambarių paskirtis, kokia aplinka yra juose, kuri aplinka yra skirta vaikui. Jie nurodė, kokie baldai, daiktai ar įrenginiai yra vaikui skirtose aplinkose: *<...> kambaryje gražūs, patogūs vaikiški baldai, daug knygų. <...> Vaikas turi atskirą, puikiai įrengtą kambarį. Jame stovi vaikui pritaikyti baldai, kompiuteris. Yra rašomasis stalas pamokoms ruošti <...>. Namų ir buto aplinką tėvai apibūdino akcentuodami namų aplinkos tinkamumą užsiėmimams, žaidimui, poilsiui:*

- <...> Vaikas turi savo atskirą kambarį. Jame jis ruošia pamokas, taip pat ir miega. <...> Vaikai turi asmeninius, mokslui gerai pritaikytus, kambarius (yra fortepijonas) <...>*
- <...> Vaiko kambaryje yra daug žaislų. <...> Vaikas turi atskirą kambarį. Pakanka erdvės asmeniniams daiktams, žaidimams.*
- <...> Poilsui skirtas kambarys su židiniu. Rūsyje įrengta treniruoklių patalpa aktyviam poilsiui. <...> Namuose sukaupta gausi fonoteka, videoteka <...>*

Paanalizuosime tėvų pasakojimą pagal tris prasmines kategorijas: *tinkamumas darbui, tinkamumas žaidimams, tinkamumas poilsiui* (1 lentelė).

1 lentelė

Namų aplinkos tinkamumo vaikui prasminės kategorijos ir subkategorijos (n = 48)

Aplinka name (n = 22)					Aplinka bute (n = 26)				
Eil. Nr.	Kategorijos	Proc.	Subkategorijos	Proc.	Eil. Nr.	Kategorijos	Proc.	Subkategorijos	Proc.
1.	Tinkamumas užsiėmimams	90,9	Tvarkinga	54,8	1.	Tinkamumas užsiėmimams	84,61	Tvarkinga	34,6
			Priemonės užsiėmimams	12,08				Priemonės užsiėmimams	30,2
			Švari	9,04				Šiuolaikiška	12,08
			Jauki	4,69				Skoninga	7,73
			Skoninga	4,69					
			Patogūs baldai	2,8					
			Ypatinga	2,8					
2.	Tinkamumas žaidimams	68,18	Gyvenamosios teritorijos aplinka	24,13	2.	Tinkamumas žaidimams	53,07	Gyvenamojo namo kiemas	28,54
			Kiemo aplinka	12,73				Priemonės žaidimams	24,53
			Priemonės žaidimams	9,39					
			Priemonės muzikavimui	7,65					
			Medžių aplinka	7,65					
			Sodo aplinka	6,63					
3.	Tinkamumas poilsiui	15,65	Specialiai įrengtas kambarys	11,02	3.	Tinkamumas poilsiui	38,46	Darbo kambarys	38,46
			Muzikos kambarys	4,63					

Tiek apibūdinant namų, tiek ir buto aplinką, labiausiai akcentuojama kategorija – *tinkamumas užsiėmimams* (atitinkamai namo – 90,9 proc. ir buto – 84,61 proc.). Ši aplinka yra apibūdinama 7-iomis subkategorijomis, o būsto aplinka – 4-iomis subkategorijomis. Vienos iš jų reiškia bendrą aplinkos apibūdinimą (namo ar buto), pvz.: „tvarkinga“, „švari“, „jauki“, „skoninga“, „šiuolaikiška“, „ypatinga“. Kitos paaiškina, kad namo ar buto aplinkoje yra priemonės vaiko užsiėmimams.

Kategorija *tinkamumas žaidimams* namo ar buto aplinkoje aiškinama nurodant vietą: „namo“, „kiemo“, „sodo“, „medžių“, „gyvenamosios teritorijos“, o buto aplinka apibūdinama tik subkategorija „priemonės užsiėmimams“. Mažiausiai subkategorijų galima išskirti kategorijoje *tinkamumas poilsiui*. Tėvai namo aplinkos tinkamumą poilsiui apibūdina dviem subkategorijomis: „specialiai įrengtas kambarys“, „muzikos kambarys“, o buto – viena kategorija – *darbo kambarys*. Pasakodami apie namų aplinkos tinkamumą vaikų poilsiui, tėvai nurodo dvi subkategorijas: „specialiai įrengtas kambarys“, „muzikos kambarys“. Reiškia, kad apibūdinami vaiko aplinką, tėvai orientuojasi labiau į jos tinkamumą užsiėmimams, t. y. vaikų užimtumui, mažiau – į žaidimus, mažiausiai – į vaiko poilsį. Taigi tėvams aplinkos tinkamumas vaikų žaidimams, kaip pagrindinei jų veiklai, yra kur kas mažiau reikšmingas negu namų aplinkos tinkamumas vaikų užsiėmimams.

Aplinkos *tinkamumo žaidimams* apibūdinimas skiriasi namo ir buto aplinkoje. Namo aplinkoje išskiriamos subkategorijos: „kiemo“, „sodo“, „medžių“, „gyvenamosios teritorijos“, o buto aplinkoje tik – *gyvenamojo namo kiemas*. *Tinkamumas poilsiui* namo aplinkoje apibūdinamas tokiomis subkategorijomis: yra „specialiai įrengtas kambarys“ (11,02 proc.), „muzikos kambarys“ (4,63 proc.). Šios aplinkos tinkamumas bute yra apibūdinamas vienintele subkategorija – „darbo kambarys“ (38,46 proc.). Kategorijoje *tinkamumas užsiėmimams* tiek namo, tiek buto aplinkoje labiausiai akcentuojamos šios subkategorijos: „tvarkinga“ (atitinkamai namo – 54,8 proc. ir buto – 34,6 proc.) ir „priemonės darbui“ (atitinkamai namo – 12,08 proc. ir buto – 30,2 proc.). Kategorijoje *aplinkos tinkamumas žaidimams* tiek namo, tiek buto aplinkoje labiausiai yra akcentuojama subkategorija „gyvenamosios teritorijos aplinka“ (24,13 proc.) ir „gyvenamojo namo kiemas“ (28,54 proc.). Kategorijoje *tinkamumas poilsiui* išsiskiria subkategorija – „specialiai įrengtas kambarys“ (namo aplinkoje – 11,02 proc.) ir „darbo kambarys“ (buto aplinkoje – 38,46 proc.).

Taigi galima formuluoti *išvadą*, kad namo aplinkos tinkamumas vaiko užsiėmimams, žaidimams, poilsiui tėvų yra labiau konceptualizuotas nei apibūdinant buto aplinkos tinkamumą. Tėvai, apibūdinami tiek namo, tiek ir buto aplinką, labiau orientuojasi ne į vaiko poil-

siui, žaidimams pritaikytą aplinką, bet į bendrąjį namų aplinkos vaizdą name ar bute, ypač akcentuodami, jog aplinka yra „tvarkinga“ (atitinkamai namo – 54,8 proc. ir buto – 34,6 proc.). Taigi tėvai vaikų aplinką supranta kaip bendrą, visiems skirtą aplinką name ar bute ir konceptualizuoja jos tinkamumą vaikui per užsiėmimą, žaidimą, poilsį. Apie jos tinkamumą vaikui sprendžia pagal sutvarkymą, baldus, mokymosi priemones. Silpniausiai akcentuojamos yra darbo ir poilsio aplinkos. Užsiėmimams skirtą vietą tėvai apibūdina per gyvenamosios vietos aplinką, o poilsio vieta yra suprantama kaip poilsis darbo kambaryje. Žaidimams tiek bute, tiek name labiausiai priskiriama gyvenamosios vietos aplinka (sodo aplinka, medžių aplinka, kiemo aplinka).

Kitas klausimas, kurį pateikėme tėvams, buvo toks: *Kaip jūs bandote padėti savo vaikams mokytis? Papasakokite apie tai išsamiau*. Apibūdinsime tėvų sampratų prasmines kategorijas, subkategorijas ir jų turinį. Tėvų bandymai padedant vaikams mokytis yra reprezentuojami penkiomis kategorijomis: *tiesioginis tėvų dalyvavimas, netiesioginis tėvų dalyvavimas, skatinimas, kontrolė, bausmės, ryšio su mokytojais palaikymas, sąlygų sudarymas papildomam ugdymuisi*.

Labiausiai tėvų yra akcentuojamas prasminis turinys kategorijoje *skatinimai, kontrolė, bausmės* (96,96 proc.), mažiau – *tiesioginis dalyvavimas* (77,27 proc.), mažiausiai – *netiesioginis dalyvavimas* (18,18 proc.), *ryšys su mokytojais* (18,18 proc.) bei *sąlygų sudarymas papildomam ugdymui(si)* (18,18 proc.).

Kategorijoje *kontrolė, skatinimai, bausmės* labiausiai išryškėja subkategorija „skatinimas“ (65,65 proc.), mažiau – „kontrolė“ (20,1 proc.) ir „bausmės“ (11,21 proc.). „Skatinimų“ turinys ir formos įvairios: vaikai skatinami nauja veikla (<...> *skatiname papildomai skaityti knygas* <...> *skatiname mokytis dirbti kompiuteriu* <...>), tėvai sudaro vaikams galimybes patirti malonumus (<...> *leidžiame išvykti į keliones, nueiti pas draugus* <...>), bendravimu ir pagyrimu (<...> *skatiname vaikams rodydami dėmesį bendraujant ir juos pagirdami* <...>), demonstruodami vaikui išskirtinį dėmesį (<...> *skatiname nuolatinį domėjimąsi vaiku* <...>). Tėvai skatina ir materialiomis priemonėmis (<...> *nuperkame po bananą ar apelsiną* <...> *skatiname dovanėlėmis* <...>). Skatinimo dažnis taip pat įvairus (<...> *skatiname periodiškai* <...> arba: <...> *skatiname nuolatiniu domėjimu* <...>). Subkategorija „kontrolė“ atskleidžiama per turinį, reiškiantį, jog tėvai vaikus „kontroliuoja nuolat“, „griežtai“, taikant priežiūrą visam vaiko mokymosi procesui (<...> *nuolat prižiūriu vaiko mokymosi procesą* <...>). Subkategorijos „bausmės“ turinys liudija, jog tėvai baudžia „už blogą pažymį“, neleiddami vaikams užsiiminėti mėgstama veikla (<...> *neleidžiame sėstis prie kompiuterio* <...> *neleidžiame į papildomus užsiėmimus* <...>).

Paanalizuosime kategorijos *tiesioginis tėvų dalyvavimas* ir subkategorijų „konsultavimas“, „pagalba“ bei „aiškinimas“ turinį. Tėvai „konsultavimą“ supranta kaip patarimus vaikui tam tikrose srityse: <...> *patariame užduočių atlikime* <...> *padedu ruošti pamokas* <...> *padedame ruošti namų darbus* <...>. Pagalbą tėvai suvokia kaip jų tiesioginį dalyvavimą vaikui atliekant namų darbus ir užduotis. Tėvų pagalba yra nuolatinė ir situacinė: <...> *nuolat padedame atlikti įvairias užduotis* <...> *padedu ruošti pamokas, jei vaikas nesupranta* <...> *kartais padedame ruošti pamokas* <...>. Subkategorijos „aiškinimas“ turinys leidžia teigti, jog tėvai aiškina vaikams nesuprantomus dalykus (<...> *paaiškinu tai, ką vaikas nesuprato* <...>) ar kai vaikas yra nepajėgus suvokti mokymosi dalyko (<...> *stengiamės paaiškinti sunkiai suvokiamą dalyką* <...>). Tėvų aiškinimų turinys įvairus: mokomųjų dalykų užduočių atlikimas, dalyko turinio suvokimas, atskleidimas naujų galimybių dalyko suvokime, gyvenimiškų pavyzdžių pateikimas (<...> *aiškiname konkrečiais gyvenimiškais pavyzdžiais* <...>) ir mokslo svarbos gyvenime atskleidimas (<...> *aiškiname pasiremdami mokslo svarba gyvenime* <...>).

Kategorijos *netiesioginis tėvų dalyvavimas* turinys atskleidžiamas dviem subkategorijomis: „domėjimasis vaiku“, „domėjimasis rezultatais“. Subkategorijų turinys liudija, jog tėvai netiesioginį dalyvavimą padedant vaikui mokytis, supranta kaip domėjimąsi vaiku ir jo pasiekimais (<...> *domimės, kaip vaikui sekasi* <...> *domimės vaiko ugdymo rezultatais* <...>).

Kategorija *ryšiai su mokytojais* atskleidžiama subkategorijomis „vizitai“ ir „telefoninis ryšys“. „Vizitus“ tėvai supranta kaip lankymąsi pas mokytojus (<...> *lankausi*

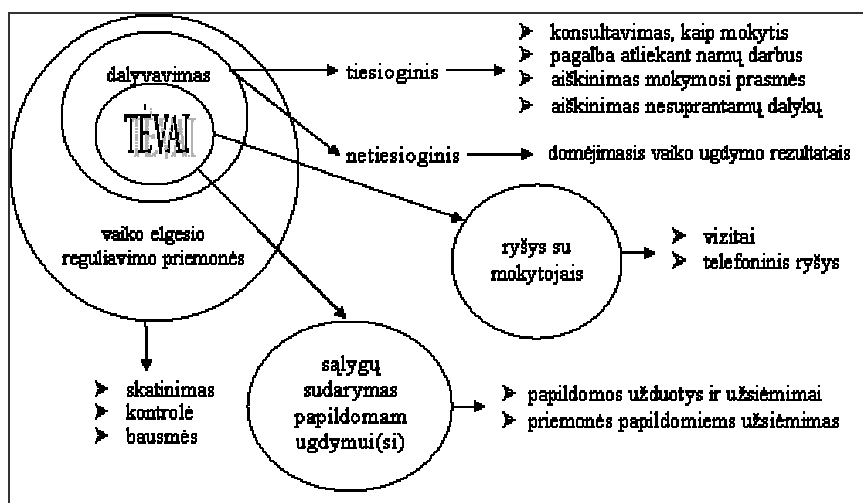
pas mokytojus <...> *palaikau ryšį su auklėtoja* <...>), o „telefoninį ryšį“ – kaip pranešimą auklėtojai telefonu (<...> *nuolat paskambinu auklėtojai* <...>).

Kategorija *sąlygų papildomam ugdymui(si) sudarymas* yra atskleidžiama dviem subkategorijomis: „papildomos užduotys ir užsiėmimai“ bei „priemonės papildomam ugdymui“ (<...> *leidžiame į papildomus užsiėmimus* <...> *duodame papildomų užduočių* <...>). Subkategorija „priemonės papildomam ugdymui(si)“ yra konkretinama tokiu turiniu: <...> *perku papildomas priemones* <...> *perku knygas* <...>.

Tėvų pasakojimų *Aš bandau padėti vaikui mokytis* turinio (*content*) analizė, kurios pagrindu išskirtos prasminės semantinės kategorijos ir subkategorijos, atskleidė, jog tėvai pagalbą vaikui supranta kaip skatinimą, kontrolę, bausmių taikymą, taip pat kaip jų pačių tiesioginį dalyvavimą konsultuojant, patariant, aiškinant, padedant atlikti įvairias užduotis. Tėvams yra mažiau reikšmingas netiesioginis dalyvavimas vaikų mokykliniame mokyme(si) sudarant sąlygas papildomam vaikų ugdymui(si).

Yra atskirų pasakojimo atvejų, kurie liudija, jog tėvams yra reikšmingas vaiko savarankiškumas (*vaikas moko savarankiškai, pamokas ruošia pats* (14), *vaiką nuo mažens pratina prie savarankiškumo* (9), *pratiname visus darbus atlikti pačiam* (17), *pagalbos mergaitei nereikia, nes ji yra savarankiška* (5), *nebandau padėti, nes vaikas namų darbų užduotis atlieka savarankiškai ir neprekaištingai* (3)).

Tėvų diskurso *Kaip aš bandau padėti savo vaikui mokytis* koncepcijų pagrindu sudarysime prasminių kategorijų teorinį modelį (1 pav.)

1 pav. Tėvų „bandymų“ gerinti vaikų mokymosi rezultatus kategorijų modelis

Tėvų diskurso *Kaip aš bandau padėti savo vaikui mokytis* kategorijų prasminis modelis liudija, jog bandymus padedant vaikui mokytis tėvai supranta kaip tiesioginį dalyvavimą taikant vaiko elgesio reguliavimo priemones (skatinimą, kontrolę, bausmę) bei konsultavimą ir pagalbą atliekant namų darbus bei užduotis, arba kaip aiškinimą vaikui mokymosi prasmės ir nesuprantomų dalykų. Netiesioginis dalyvavimas yra suprantamas arba kaip domėjimasis vaiku ir jo mokymosi rezultatais, arba kaip organizacinė, komunikacinė tėvų veikla sudarant sąlygas vaikų papildomam ugdymui(si). Komunikaciją su mokytojais tėvai suvokia kaip tiesioginę, lankantis pas mokytojus namuose, arba kaip netiesioginę – „ryšys telefonu“. Taigi tėvai, bandydami padėti vaikui mokytis, neįjungia į šį procesą paties vaiko ir nesiekia dialogo su juo šioje srityje bei nesiaiškina su juo, kokios pagalbos iš jų reikia pačiam vaikui. *Pagalbą vaikams siūlo patys tėvai, orientuodamiesi į savo, kaip tėvų, tradicines funkcijas vaikų mokymesi: elgesio reguliavimą bei konkrečios pagalbos teikimą atliekant namų darbų užduotis*. Reikšminga yra tai, jog tėvai pradeda orientuotis ir į naują funkciją – paaiškinti vaikams mokymosi prasmę. Tačiau vaiko savarankiškumas, jo ugdymas(is) tėvams nėra prasmingas.

Apibūdinsime subkategorijų „tėvų tiesioginis dalyvavimas“ ir „tėvų netiesioginis dalyvavimas“ reikšmingumą pagal vidurkį, esant standartinei paklaidai 0,50 ($n = 42$). Reikšmingiausia yra kategorijos *tiesioginis tėvų dalyvavimas* subkategorija „konsultavimas ir pagalba“ (0,103), mažiausiai reikšminga – kategorijos *netiesioginis tėvų dalyvavimas* subkategorija „domėjimasis rezultatais“ (–1,700). Nustatysime kategorijos *skatinimas, kontrolė, bausmės* subkategorijų reikšmingumą pagal vidurkį, esant standartinei paklaidai 0,50 ($n = 42$). Reikšmingiausia yra subkategorija „skatinimas“ (2,202). Mažiausiai reikšminga – „bausmės“ (–2,202). Reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas: tėvai, norėdami gerinti vaiko mokymosi rezultatus, per mažai stengiasi įtraukti patį vaiką, o dalyvavimą sieja su jų pačių, t. y. tėvų, o ne vaikų dalyvavimu. Tėvai naudoja skatinimą ir bausmių sistemą bei kontrolę.

Tėvams buvo pateiktas klausimas: *Kokia yra mėgstama Jūsų vaikų veikla mokantis? Papasakokite apie šią veiklą išsamiau*. Apibūdinsime tėvų pasakojimo prasmines kategorijas ir subkategorijas bei jų turinį. Tėvai vaikų mokymosi prasmes apibūdino 4-iomis kategorijomis: *protinė veikla, meninė-kūrybinė veikla, kognityvinė veikla ir tėvų pastangos*. Reikšmingiausia tėvams yra kategorija *protinė veikla* (77,77 proc.), mažiau – *kognityvinė veikla* (27,77 proc.), mažiausiai – *meninė-kūrybinė veikla* (16,66 proc.). Išryškėjo taip pat ir kategorija *tėvų pastangos* (22,22 proc.), nors tėvams pateikto klausimo turinyje nebuvo prašymo jas išryškinti.

Kategorija *protinė veikla* yra atskleidžiama subkategorijomis: „patikslina“, „aiškina“, „konkretina“, „suvokia esmę“. Daugiausia turinio yra priskiriama kategorijoms *patikslina* (33,33 proc.) ir *konkretina* (22,22 proc.), reiškančiomis, jog tėvai labiausiai fiksuoja ir vertina ne vaiko aiškinimą ar esmės suvokimą, tačiau konkretumą, kuris jiems, kaip suaugusiesiems, yra labiau priimtinas ir suprantamas. Kategorija *kognityvinė veikla* tėvų yra reprezentuojama tokiomis prasminėmis subkategorijomis: „mėgsta visus dalykus“ (11,11 proc.), „mėgsta kelis dalykus“ (11,11 proc.), „mėgsta vieną dalyką“ (5,55 proc.). Tokiu būdu apibūdindami vaikų mokymąsi tėvai labiausiai orientuojasi į mokyklinių dalykų mokymąsi, o ne į vaikų mokymąsi aplinkoje.

Yra keletas atvejų, kai apibūdindami vaikų veiklą mokantis, tėvai išryškina galimybę vaikams mokytis papildomai skaitant knygas (<...> *vaikas daug papildomai skaito, domisi* <...>). Keletas tėvų išryškina vaiko erudicijos, literatūrinio išprusimo reikšmingumą bei mokyklinių žinių pagrindus (<...> *vaikas daug papildomai skaito, domisi, todėl jam padeda gera erudicija* <...> *vaikas įgijo gerus žinių pagrindus besimokydamas pradinėje mokykloje, todėl gali juos panaudoti savarankiškai mokydamasis* <...>).

Kategorija *meninė-kūrybinė veikla* atskleidžiama per šias subkategorijas: „patinka kūrybiniai darbai“ (11,11 proc.), „patinka meno dalykai“ (5,55 proc.). Labiau tėvų yra išryškinama pirmoji subkategorija nei antroji, tai leidžia teigti, jog tėvams yra reikšmingas ne tik vaikų kūrybinės veiklos procesas, bet ir rezultatai – „kūrybiniai darbai“. Apie vaiko meninės-kūrybinės veiklos reikšmingumą mokantis namuose tėvai taip pat sprendžia pagal mėgstamus mokyklinius dalykus (<...> *patinka meno dalykai* <...>).

Apibūdinant vaikų veiklą mokantis, išryškėja tėvų orientacijos į jų pačių pastangas padedant vaikui mokytis dalyko ar sudominti knygomis. Kategorija *tėvų pastangos* išryškėja išskiriant dvi subkategorijas – „tėvai moko dalyko“ (11,11 proc.), „tėvai sudomina knygomis, pasakomis“ (11,11 proc.). Tai leidžia teigti, jog tėvai vaiko mėgstamos veiklos nesieja su pačių vaikų iniciatyva, bet su tiesioginiu savo dalyvavimu šioje veikloje – „tėvai moko dalyko“. Kiti tėvai, tiesiogiai nedalyvaudami vaiko mokymosi veikloje, siekia sudominti vaiką knygomis ar pasakomis (<...> *kartu skaitydavome knygas* <...> *sekiu vakarais pasakas* <...>).

Išanalizavus tėvų prasminių subkategorijų turinį ir esmę galima formuluoti išvadą, jog vaikų mėgstamą veiklą tėvai supranta kaip protinės veiklos operacijas (<...> *mėgsta aiškinti* <...> *mėgsta konkretinti* <...> *mėgsta suvokti esmę* <...>) ir mokyklinių dalykų mokymąsi, kai vaikui patinka vienas, du ar keli dalykai. Vaikų mėgstama veikla nesiejama su jų mokymusi aplinkoje, kartu – ir namų,

kuri yra vaikui artimiausia. Tėvai vaiko mėgstamą veiklą mokantis namų aplinkoje interpretuoja remdamiesi formalaus mokyklinio mokymosi samprata.

Tolesnis klausimas tėvams buvo: *Kokius pastebėjote vaikų mokymosi būdus namų aplinkoje vasaros atostogų metu? Papasakokite apie tai išsamiau.* Tėvų pasakojimo prasmės kategorijas ir turinį apibendrinsime 2 lentelėje.

2 lentelė

Vaikų mokymosi būdų kategorijos (n = 47)

Eil. Nr.	Kategorijos	Proc.	Turinys – aprašymas
1.	Mokymasis veikiant	51,85	<i>Vaikas mokosi valgydamas (2)</i> <i>Vaikas mokosi žaisdamas (7)</i>
2.	Mokymasis tėvams padedant	44,44	<i>Vaikas prašo mamos išklaudyti pasakojimą, patikrinti rašto darbą (5)</i> <i>Patinka, kai mama patikrina išmoktą užduotį žodžiu, pataiso klaidas, taip geriau įsimena ir įsisavina (12)</i>
3.	Mokymasis panaudojant vaizdinę medžiagą	40,74	<i>Vaikas geriau įsisavina vaizdžią mokomąją medžiagą (19)</i> <i>Vaikas mėgsta mokytis panaudodamas paveikslėlius, schemas, nuotraukas (21)</i>
4.	Mokymasis panaudojant kompiuterį	37,03	<i>Anglų kalbos pamokose vaikas taiko kompiuteriniuose žaidimuose įgytas žinias (27)</i> <i>Vaikas už kompiuterio klaviatūros užkiša raštelį su pastabomis (4)</i>
5.	Pasirenkant patogią kūno padėtį	37,03	<i>Vaikas ruošia pamokas atsigulęs ant grindų (11)</i> <i>Vaikas dažnai skaito knygas gulėdamas lovoje (38)</i>
6.	Mokymasis panaudojant enciklopedijas, žinytus	33,33	<i>Vaikas mėgsta pavartyti ir pasiskaityti enciklopediją, o kartais informacinius žinytus (9)</i> <i>Vaikas mėgsta pavartyti ir pasiskaityti enciklopediją, jei pamokoje, ar beruošiant namų darbus iškyla neaiškumų (16)</i>
7.	Mokymasis garsiai	29,62	<i>Vaikas mokosi garsiai skaitydamas (22)</i> <i>Vaikas mokosi balsu kartodamas tekstą (17)</i>
8.	Mokymasis stebint	29,62	<i>Vaikas mėgsta stebėti dirbant tetą kompiuteriu – reiškia savo nuomonę, daro pastabas, kaip ką nors daryti geriau (35)</i>
9.	Mokymasis struktūruojant tekstą	22,22	<i>Skaito tekstą ir mokosi paskui dalimis, eilėraščių mokosi po vieną posmelį (40)</i>

Tėvai, apibūdindami vaikų mokymosi būdus namų aplinkoje, akcentuoja tekstus, kurie gali būti apibendrinami šiomis kategorijomis: *mokymasis veikiant, mokymasis tėvams padedant, mokymasis panaudojant vaizdinę medžiagą, mokymasis panaudojant kompiuterį, mokymasis pasirenkant patogią kūno padėtį, mokymasis panaudojant enciklopedijas, žinytus, mokymasis garsiai, mokymasis stebint, mokymasis struktūruojant tekstą.*

Tėvai, pasakodami apie vaikų mokymosi būdus, dažniausiai išskiria: vaikų *mokymąsi veikiant* (51,85 proc.) (<...> *vaikas mokosi valgydamas* <...> *vaikas mokosi žaisdamas* <...>), *mokymąsi tėvams padedant* (44,44 proc.) (<...> *vaikas prašo mamos išklaudyti pasakojimą* <...> *patinka, kai mama patikrina išmoktą užduotį žodžiu, pataiso klaidas, taip geriau įsimena ir įsisavina* <...>), *mokymąsi panaudojant vaizdinę medžiagą* (40,74 proc.) (<...> *geriau įsisavina vaizdžią mokomąją medžiagą* <...> *vaikas mėgsta mokytis panaudodamas paveikslėlius, schemas, nuotraukas* <...>), taip pat *mokymąsi pasirenkant patogią kūno padėtį* (37,03 proc.) (<...> *vaikas ruošia pamokas atsigulęs ant grindų* <...> *mėgsta skaityti knygas atsigulęs lovoje* <...>) ir *mokymąsi panaudojant kompiuterį* (37,03 proc.) (<...> *anglų kalbos pamokose vaikas taiko kompiuteriniuose žaidimuose įgytas žinias* <...> *už kompiuterio klaviatūros užkiša raštelį su pastabomis* <...>).

Tėvai mažiau akcentuoja vaikų *mokymąsi stebint* (29,62%) (<...> *mėgsta stebėti dirbant tetą kompiuteriu – reiškia savo nuomonę, daro pastabas, kaip ką nors daryti geriau* <...>) ir *mokymąsi garsiai* (29,62 proc.) (<...> *vaikas mokosi garsiai skaitydamas* <...>). Mažiausiai yra akcentuojamas *mokymasis struktūruojant tekstą* (22,22 proc.) (<...> *vaikas skaito tekstą ir mokosi paskui dalimis* <...> *eilėraščių mokosi po vieną posmelį* <...>).

Yra išskirti atvejai, kai tėvai nurodo vaikų mokymąsi, remdamiesi asociacijomis su gimtąja kalba (<...> *mokydamasi naujus anglų kalbos žodžius, stengiasi surasti asociacijas lietuvių kalboje: pvz., anglų žodį „plum“ (slyva), asocijuoja su lietuvišku „pliumt“, jis vaikui yra juokingas ir dėl to lengviau įsimena* <...>) arba taikant žinias praktikoje (<...> *dainuodamas vaikas taiko muzikos mokykloje įgytas žinias* <...>).

Tėvų prasminių kategorijų pagrindu galima formuluoti išvadą, jog tėvų išskirtieji vaikų mokymosi būdai aplinkoje reprezentuoja savaiminį mokymąsi bei jį įpraminančius būdus, tokius kaip: *mokymasis pasirenkant patogią kūno padėtį, mokymasis garsiai, mokymasis veikiant, stebint.* Tačiau kai kuriuos vaikų mokymosi būdus namų aplinkoje tėvai sutapatina su mokyklinio mokymosi būdais, kurie yra taikomi vaikams mokantis dalykų, t. y. *mokymasis struktūruojant tekstą, mokymasis*

antrosios kalbos, remiantis asociacijomis su gimtąja kalba.

Tėvai vaikų mokymosi būdus namų aplinkoje supranta per orientacijas į vaiką, kaip besimokantį, bei jo prigimtą atitinkančius metodus: mokymasis veikiant, mokymasis stebint, mokymasis pasirenkant patogią kūno padėtį. Tačiau interpretuodami vaiką, kaip besimokančiojo, vaidmenį, dažnai jį lygina su vaiko vaidmeniu formalaus mokyklinio mokymosi sąlygomis – „mokymasis struktūruojant tekstą“, – kai vaikai mokosi dažniausiai iš rašytinių šaltinių

Yra grupė tėvų (n = 4), kurie nepastebi vaikų mokymosi būdų vasaros atostogų metu namų aplinkoje (<...> *kažko ypatingo sūnaus mokymesi nepastebime <...> savito nepastebime, mokosi tradiciškai <...>*). Keletas tėvų (n = 2) aiškina priežastis, kodėl nepastebi vaikų mokymosi būdų vasaros atostogų metu: <...> *mes esame užimti namų ūkio darbais ir neturime laiko stebėti vaiko mokymosi <...>*. Dar kiti tėvai orientuojasi į formalų, mokyklinį vaikų mokymąsi ir nurodo tokiam mokymuisi būdingus būdus: <...> *matematikos darbus daro garsiai skaičiuodamas ir susikaupęs, o kitus stengiasi atlikti kuo greičiau ir bėgti į lauką <...>*.

Tėvų pasakojimo kontekste *Mano vaikas mokosi tokiais būdais...* prasminės kategorijos leidžia formuoti išvadą, jog tėvai pastebi ir išskiria vaikų mokymosi būdus namų aplinkoje. Dažniausiai akcentuoja vaikų *laisvojo, patirtinio mokymosi* būdus (mokymasis veikiant, mokymasis stebint), tačiau tėvai neišskiria vieno pagrindinio vaikų mokymosi metodo – tyrinėjant ir eksperimentuojant. Tai gali būti susiję su tėvams nepageidaujamomis tokio mokymosi pasekmėmis namų aplinkoje, kai vaikai eksperimentams naudoja indus, maistą ar kitas medžiagas, esančias namų aplinkoje. Tėvai yra pastebėję, kaip vaikas namų aplinkoje panaudoja mokyklinio mokymosi metu įgytus būdus, kaip juos adaptuoja ir perneša į namų aplinką (mokymasis panaudojant asociacijas, enciklopedijas, žinytus ir kt.).

Tėvai neišskyrė nė vieno mokymosi būdo, kurio pagrindą sudaro suaugusiųjų vadovaujama vaiko veikla. Skirtingai nei apibendrinami vaiko mokyklinio mokymosi būdus, mokymąsi namų aplinkoje vasaros atostogų metu tėvai suvokia orientuodamiesi į vaiką, jo pažinimą, o ne į suaugusiojo vaidmenį ir veiklą, kuri itin ryški vaikų mokyklinio mokymosi metu.

Kitas klausimas, kurį pateikėme tėvams, buvo toks: *Kokie yra vaikų mokymosi trukdžiai namų aplinkoje? Papasakokite apie tai plačiau*. Tėvai vaikų mokymosi trukdžius apibūdina šiomis kategorijomis: *pastangų ir gebėjimo sutelkti stoka, sąmoningo mokymosi įgūdžių stoka, savikontrolės stoka ir kontrolės būtinumas, skaitymo, rašymo, pasakojimo įgūdžių stoka, vaiko interesai, nesusiję su mokymusi, sveikatos problemos*. Labiausiai akcentuojamos kategorijos yra: *pastangų ir gebėjimų sutelkti dėmesį stoka* (42,85 proc.), *sąmoningo mokymosi įgūdžių stoka* (33,33 proc.) bei *savikontrolės stoka ir kontrolės būtinumas* (19,04 proc.). Mažiau orientuoja-

masi į kategorijas *vaiko interesai, nesusiję su mokymusi* (9,52 proc.), *sveikatos problemos* (9,52 proc.). Tokiu būdu tėvai vaiko mokymosi trukdžius sieja su nepakankamu vaiko pasirengimu mokytis, kuris išryškėja formalaus mokyklinio mokymosi sąlygomis („sąmoningo mokymosi įgūdžių stoka“, „skaitymo, rašymo, pasakojimo įgūdžių stoka“) bei pastangų ir savikontrolės stoka („pastangų ir gebėjimo sutelkti dėmesį stoka“, „savikontrolės stoka“). Norėdami nustatyti nukrypimus nuo normos tėvai orientuojasi į tam tikras vaikų mokymąsi formalizuojančias taisykles ir todėl pabrėžiama įvairių kognityvinių įgūdžių stoka („sąmoningo mokymosi“, „skaitymo, rašymo, pasakojimo“).

Be to, tėvai vaikų mokymosi trukdžius sieja su jo interesų raiška („patinka žaidimai“, „naminiai gyvūnai“). Silpniausiai akcentuojamas vaikų mokymosi trukdis namų aplinkoje – *sveikatos problemos*, kurios išryškinamos per subkategorijas „regėjimo sutrikimai“, „judėjimo sutrikimai“.

Reitinguosime vaikų mokymosi trukdžių kategorijų reikšmingumą pagal vidurkį esant standartinei paklaidai 0,44 (2 pav.).

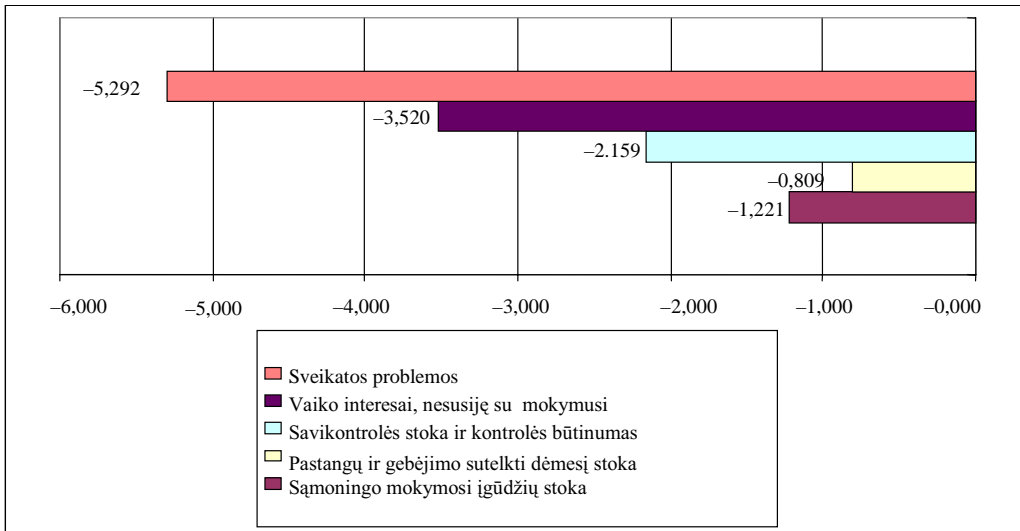
Reikšmingiausia kategorija *pastangų stoka* (–0,809). Taip pat reikšminga kategorija – *sąmoningo mokymosi įgūdžių stoka* (–1,221). Mažiausiai reikšminga kategorija – *sveikatos problemos* (–5,292). Reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad tėvai vaikų mokymosi trukdžius reprezentuoja orientuodamiesi į vaiko nepakankamas pastangas ir gebėjimus (<...> *sutelkti dėmesį <...> taikyti rašymo taisykles <...>*).

Tėvai vaikų mokymosi trukdžius konceptualizuoja remdamiesi ne savaiminio, o formalaus mokymosi samprata, kai vaikai mokosi mokyklos aplinkoje iš rašytinių šaltinių. Todėl nurodo vaiko sąmoningo mokymosi kompetencijų stoką, o ne trukdžius vaikų savaiminiam mokymuisi namų aplinkoje.

Išvados

Tyrimas leido apibūdinti vaikų savaiminio mokymo diskursą tėvų kaip suaugusiųjų koncepcijų kontekste:

- Tėvai namų aplinkos tinkamumą vaikui supranta kaip bendrą, visiems skirtą aplinką name ar bute ir konceptualizuoja jos tinkamumą vaikui per užsiėmimą, žaidimą, poilsį. Apie jos tinkamumą vaikui sprendžia pagal sutvarkymą, baldus, mokymosi priemones. Mažiausiai apibūdinamos yra darbo ir poilsio aplinkos. Darbo vietą tėvai apibūdina per gyvenamosios vietos aplinką, o poilsio vieta yra suprantama kaip poilsis darbo kambaryje. Žaidimams tiek bute, tiek name labiausiai priskiriama gyvenamosios vietos aplinka (sodo aplinka, medžių aplinka, kiemo aplinka).
- Bandydami padėti vaikui mokytis, tėvai per mažai stengiasi įtraukti patį vaiką arba vaikų mokymąsi sieja su pačių tėvų dalyvavimu, arba naudoja skatini-

2 pav. Trukdžiai vaiko mokymuisi

mų ir bausmių sistemą bei kontrolę. Tėvai orientuojasi į jų teikiamos pagalbos būtinumą vaikams bei tiesioginės pagalbos formas. Todėl neiškiria tėvų konsultavimo, patarimo svarbos, o vaiko aktyvumas renkantis formas, turinį, šaltinius yra suvokiamas kaip trukdis vaiko mokymuisi, nors kategorizuodami vaikų mokymosi trukdžius tėvai išskiria prasmių kontekstą – sąmoningo mokymosi įgūdžių stoka.

- Vaikų mėgstamą veiklą tėvai supranta kaip protinės veiklos operacijas ir mokyklinių dalykų mokymąsi. Veikla nesiejama su jų mokymusi aplinkoje, kartu ir namų, kuri yra vaikui labiausiai prieinama. Tėvai vaiko mėgstamą veiklą mokantis namų aplinkoje interpretuoja remdamiesi formalaus mokyklinio mokymosi samprata.
- Tėvai pastebi ir išskiria vaikų mokymosi būdus namų aplinkoje. Dažniausiai akcentuoja vaikų *laisvojo, patirtinio mokymosi* būdus (mokymasis veikiant, mokymasis stebint), tačiau neiškiria vieno pagrindinio vaikų mokymosi metodo – tyrinėjant ir eksperimentuojant. Tai gali būti susiję su tėvams nepageidaujamos tokio mokymosi pasekmėmis namų aplinkoje, kai vaikai eksperimentams naudoja indus, maistą ar kitas medžiagas, esančias namų aplinkoje. Tėvai yra pastebėję, kaip vaikas namų aplinkoje panaudoja mokyklinio mokymosi metu įgytus būdus, kaip juos adaptuoja ir perneša į namų aplinką (mokymasis panaudojant asociacijas, enciklopedijas, žinytus ir kt.).
- Vaikų savaiminį mokymąsi tėvai supranta kaip formalų mokyklinį mokymąsi, orientuodamiesi į suaugusiojo vadovavimą vaiko mokymuisi, mokantis vaikams iš rašytinių šaltinių bei būtinus įgūdžius (skai-

tymą, rašymą). Todėl vaiko mėgstamą veiklą (hobį), jo poreikius ir interesus tėvai suvokia ne kaip paskatą mokymuisi laisvoje aplinkoje, o kaip trukdį. Tėvai siekia vaiko mokymąsi namų aplinkoje kontroliuoti, jam vadovauti ir nesuvokia, jog savaiminiame mokymesi pagrindinis yra vaikas, o ne suaugusiųjų vaidmuo. Vaikų savaiminio mokymosi prasmes aiškina orientuodamiesi į suaugusįjį, o ne į vaiką kaip besimokantįjį, gebantį rasti mokymosi šaltinius, būdus ir įveikti trukdžius, laisvai pasirenkant mokymuisi tinkamą aplinką.

- Norint plėtoti vaikų savaiminį mokymą(si) namų aplinkoje, reikia, kad suaugusieji suvoktų šį procesą kaip vaikams reikšmingą ir nevertintų jų pagal formalaus mokyklinio mokymosi pasiekimus.

Literatūra

1. Darkenwald G. G., Merriam S. B. Adult Education: Foundations of Practice. – New York, 1982.
2. Garfinkel H. Etnometodologiniai tyrimai. – Vilnius, 2005.
3. Jarvis P. Mokymosi paradoksai. – Kaunas, 2001.
4. Juodaitytė A. Socializacija ir ugdymas vaikystėje. – Vilnius, 2003.
5. Kirsten A., Hansen R., Kaufmann K., Saifer S. Ugdymas ir demokratijos kultūra. Ikimokyklinis amžius. – Vilnius, 1997.
6. Knowles M. S. The Modern Practice of Adult Education. From Pedagogy to Andragogy. – Cambridge, Prentice Hall Gerents, Englewood Cliff, 1990.
7. Kret E. Mokykimės kitaip: atviro mokymosi idė-

- jos: patarimai mokiniams, tėvams ir mokytojams. – Kaunas, 2001.
8. Kudokienė N., Juodaitytė A. Vaikų ir suaugusiųjų mokymosi kultūrų raiška besimokančioje mokykloje // Jaunųjų mokslininkų darbai. – 2004, Nr. 3, p. 59–68.
 9. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija. – Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija, 2004. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/veiklos_planai_ir_programos/docs/GALUTINE%20LLL%20strategija.doc> [žiūrėta 2005 12 10].
 10. Noule. Foundations of Lifelong Education. – Hambourg, 1976.
 11. Petty G. Šiuolaikinis mokymas. Praktinis vadovas. – Vilnius, 2006.
 12. Rathe J. Vaiko galimybės ir mokykla. – Vilnius, 1999.
 13. Staerfeldt E., Mathiasen Ch. R. Pedagogika ir demokratija: ugdomojo darbo eksperimentai Lietuvos vaikų darželiuose. – Vilnius, 1999.
 14. Teresevičienė M., Oldroyd D., Gedvilienė G. Suaugusiųjų mokymasis. Andragogikos didaktikos pagrindai : [vadovėlis]. – Kaunas, 2004.

Summary

Audronė Juodaitytė, Kristina Rūdytė

DISCOURSE OF SIGNIFICANCE OF SELF-LEARNING/TEACHING OF THE CHILDREN AT HOME

In the article the self-learning / teaching of the children in a home setting is represented through concepts of the parents like adult experience. Children have adequate conditions for self-learning in a home setting, because they can employ the home setting and communicate freely with the adults and peers. However the adults tend to prefer learning / teaching of the children in a school setting as a formal one when it is going on under teachers' guidance. Learning experience of a child is understood as insufficiently significant for a person's learning development. Adults often reject the concept: "children are competent to manage their learning". Basing on a qualitative research, in the article the parental concepts towards the children self-learning / teaching in a home setting, as those of the adults, are found. The research disclosed that the parents do not think the self-learning of the children in a home setting to be meaningful for the child, suggesting the formal learning according to the school tasks. This is the way for the parents to eliminate the learning-favourable conditions from the home setting. It is disclosed that in order to develop self-learning / teaching of the children it is necessary for the adults to understand this process as significant for the children without assessing it in accordance with the formal school learning / teaching signs.

The research disclosed that the parents understand learning of the children in the adult culture and in the context of previously acquired school learning experience, when the learning was going on under teacher's guidance, performing in the given task system. Main source of such learning is a book and not learning from the setting. Parents can understand neither the uniqueness of the children

learning culture (investigation, experimenting, spontaneous learning situations etc.) nor its dissimilarity from the adults' one. For summer holidays the children are suggested the learning / teaching models in the home setting, where the parents have a chance to observe and control as well as to participate directly in the learning process.

The research led to description of the self-learning discourse of the children in the context of concepts of their parents as adults. Trying to assist the child to learn, the parents little try to involve the child or relate children learning participation with their own participation or apply the inducement-punishment system and control. Parents orient towards necessity of their assistance for the children as well as the direct assistance forms. Therefore they do not distinguish importance of parental consultation or advise, understanding activity of the child in selecting the forms, contents, sources as an obstacle for learning instead, however in categorizing the impediments for children learning, the parents distinguish the following sensual context: "lack of sensible learning skills". Parents understand the child's favourite activities like mental activities. Activity is not related with learning in the setting at home which is best available for the children. Parents notice and distinguish children learning ways in a home setting. Most often they stress the free learning and learning-from-experience ways (learning by acting, learning by observing), but fail to distinguish one of the basic learning method – investigation and experimentation.

*Šiaulių universitetas,
Edukologijos fakultetas
Įteikta 2006 m. gruodžio mėn.*